

... Ин кабилаҳо шонси таърихи аз даст надоданд, аз сустиву карахтии тоҷикон истифода бурда, замину давлати тоҷиконро аз онҳо худ карданд. Соли 1924 80 дарсади тоҷикон дар ҳудуди Ўзбекистон ўзбек шуданд. Машинаи пантуркизм кори худро байни мардум сар кард.
«Хар ки дар шиноснома тоҷик нависад, ба Тоҷикистон бадарга мешавад, чои қор намеёбад, аз қор ронда мешавад!». Ва ҳоказоҳо.
Васоити ахбор ва маорифро маҳдуд карданд. Дар ин қорҳо ба пантуркистон тоҷикони дар курсии давлату хизбӣ нишаста ва болшевикону раҳбарони хизби коммунист, ки намехостанд тоҷикон сар баланд намоянд, дастӣ кӯмак дароз менамуданд...

Баъд аз сари қудрат рафтани сулолаи Сомониён ва сарнагун шудани он аз тарафи кабилаҳои гуломзодаи турктабор, тоҷикон 1000 сол натавонистанд давлатдорӣ худро барқарор намоянд. Дар ин ҳазор сол тоҷикон зерӣ таъсири ҳокимони хунхори араб ва турку мугул зиндагии пурмашаккаторо аз сар гузарониданд. Саъю талошҳо ва кӯшишу набардҳои охири намояндагонӣ сулолаҳои Сомониён, Гуриён, Сарбадорони Самарканд, Бармакиён чун Абдуллоҳи Калақонӣ, Восеъ ва Аҳмадшоҳи Масъуд барои муттаҳид намудани миллат ва ташкили давлати худ бенатиҷа анҷомиданд. Харчанд онҳо боре чанд, барои муддате зимомӣ қудратро ба даст гирифта, ҳукмронӣ ҳам карданд, вале ин ҳукмронӣҳо дер нақайд. Наҳуст аз ҳама, ин ҳукуматҳо аз тарафи ҳуди мардум ҳама тарафа дастгирӣ наёфтанд. Зеро дар тӯли 1000 сол мардум аз арабтозӣ, турктозӣ ва мугултозӣ, истеъмори давлат аз қониби ашроқони ҳудӣ дилгир шуда буданд. Динӣ худро, ки ҳазорсолаҳо зерӣ таъсири он буданд, аз даст доданд. Сатҳи шуури ҳудогоҳиву худшиносиву истиклолхоҳиашон ниҳоят паст шуд. Дар ин руқуди маънавӣ дар радиқӣ дигар омилҳо, омилӣ исломӣ ҳам таъсиргузор буд, зеро дар мазаҳи ислом миллатро намешиносанд. Аз мардум чун бипурсанд, ки : «Миллати Шумо қист?». Посух меоданд: «Мусалмон!». Миллатро мусалмон нишон додан ҳастаю сохтаи аъроб

буд ба хотири
хифозату бакои давлати худ, салтанати хеш
ва тахмил кардани забонашон. Мардум аз рӯи кавонини шариат зиндагӣ мекарданд.
Забони Куръон арабӣ
ва бо дигар
забонхо хондани он манъ
буд. Хар
кабилае, ки хукмронӣ мекард,
хамин акидаро, миллат- мусалмониро
барои чилавгирӣ аз бедорию
шуури худшиносию истиклолхохӣ мардуми тахчоиву бумӣ чун абзори сарқўбкунанда
истифода мебуд. Дуввум, вахшонияти аъробу турку мугул мардумро хеле
тарс дода
буд. Ин тур вахшоният,
яъне берахмона кир кардани зану кўдак, пирамардон, комилан харобу ба вайрона табдил
додани шахрхо, сўхтани китобхо то кунун
точиконро ба худ наовардааст. Ин хама вахшонияту дахшатафканихо
барои ишгол кардани
мамлакатхо
ва нобудии миллат таъсиргузор буданд ва холо низ чунин аст. Дар ин 1000 сол точикон
харчанд салтанату давлатро аз даст дода буданд, боз ҳам
тавонистанд бо забон ва фарханги ганию худ,
хастии худро нигах доранд. Забони давлатӣ дар ин ҳукуматхо асосан порсӣ, яъне тоҷикӣ
буд. Яъне гарчи худӣ точикон сари кудрат набуданд, вале забонашон хукмрону
кудратманд буд. Кўшишхо ва талошхои зиёде
буданд барои
бархам задану ба нобудӣ кашидани
забону фарханги точикон. Ин ахвол
то охири асри 19 ва ибтидои садаи
20 идома дошт. Дар ин замон дар чахон як силсила дигаргуниҳои сиёсиву фархангӣ рух
доданд. Точикон дар ин даврон зерӣ султаи паштунхо, хонҳои Қўканду Хоразм ва
Аморати Бухоро, ки вассали Русияи империёлистӣ шуда буданд,
зиндагӣ мекарданд. Ин хонигарихо аз хар нигоҳ акибмондаю хурофотӣ буданд. Ин аст,
ки Русия бо осонӣ онхоро зерӣ таъсири худ даровард.
Давлат зерӣ таъсири амирони худкомаю бесавод ва диндорони шариатпараст арзи
вучуд мекард. Лихозо, наметавонист ва
намехост ислохоти сиёсиву иқтисодӣ
ва фархангиро ба роҳ монад. Русияи империёлистӣ охиста- охиста ба хотири бакои
ҳукумат ва ором нигоҳ доштани мардуми маҳаллӣ,
мактабу омӯзишгоҳхо таъсис дод. Заводу фабрикхо бунёд ниҳод.
Барои ин аз Русия мутахассисон ва кормандони лаёкатмандро якҷо бо хонаводаашон
оварданд.

Баъд аз чанги чахонии якум, ки дар он Русия бо Туркия дар набард буд, ба мисли дигар кишварҳои Аврупо, Русия асирони туркҳо хамроҳи тоторҳо бошқирҳо ба Осиёи Марказӣ сафарбар кард. Аксарияти онҳо пантуркист буда, хату савод доштанд. Дар каламрави Осиёи Миёна равшанфикрон аз ин таҳаввулот хостанд пайравӣ намоянд ва мамлақати худро ба пеш баранд. Хукумати вақт онҳоро чадид номид. Аксарияти чадидон, ки дар сафи он тоҷикон низ кам набуданд, дар Туркия таҳсил ёфта ва тарбия гирифта буданд. Бархе аз онҳо оғохон ва ё гофилон гирифтори ҷараёни пантуркизм шуда буданд. Бештари чадидон таърихи миллат ва гузаштагонӣ ҳешро намедонистанд ё дониш намехостанд. Онҳо гумон мекарданд, ки мамлақатро пеш мебаранд. Шуури модарии миллиашон ва худшиносии ба туркӣ олуфта шуд, зеро дар он вақт Туркия аз Эрон Афғонистон пешрафтатар буд. Ин замон, яъне дар ибтидои қарни бист империяи туркҳои усмонӣ пош ҳурда ва ба ҷои он дар каламрави Туркия пантуркистон бо сарвари Мустафо Камол Отатурк ба сари қудрат омаданд ва сиёсати пантуркистонаи ҳешро пеш бурданд. Ин ҳукумат бо Иттиҳоди Шӯравӣ шартномаи дӯстиву ҳамкории бааст. Ихтиёриён ва гумоштагонӣ ин давлат бидуни ҳеч як навъ мамоният имкон доштанд ба Осиёи Миёна ва ҷамоҳири туркзабон омада, ақидаҳои пантуркистӣ ҳешро тарғиб намоянд. Соли 1922 Иттиҳоди Шӯравӣ барои тақсими ҳудуди милли байни миллатҳо қарор қабул кард. Комиссия аз ҷумлаи намояндагонӣ ҳамаи миллатҳо, ба истиснои тоҷикон, ташкил шуд. Вақте соли 1924 тақсими марзҳои оғоз ёфт, Тоҷикистон дар ҳудуди Ўзбекистон ҷунҷумҳурии мухтор таъсис шуд. Ин ин ҳам бар ивази ҷонбозиҳои С.Айнӣ, Ш.Шотемур ва дигарон ба даст омад.

Нармию сусти тоҷикона ва туркҳо туркҳо пантуркистон

Саволе бармеояд, ки ҷаро ҷунҷун шуд, ки тоҷикон нармию сустӣ карданд?

Барои он ки тоҷикон хувияти милливу давлатдорӣ худро аз даст дода буданд. Аксарияти «зиёхо»-ро ки мебоист миллатро наҷот диҳанд, тоҷикпарастӣ кунанд, пештози миллат бошанд, диндорон ташкил мебуданд. Вале онҳо миллат надоштанд. Миллаташон мусалмон буд. Қӣ ба сари онҳо ҳукмронӣ мекунад, барояшон фарқе надошт. Барои онҳо муҳим он буд, ки «гӯр сузаду дег ҷӯшад». Равшанфикрон ҳам ба идеяҳои пантуркистӣ гирифтдор буданд. Дар он замон мафкурае, идеяе, ҷумбише ё давлате набуд, ки миллати тоҷикро ба пой истода кунад. Ҷор-панҷ нафар фидоӣ миёни ин ҳама сустиродагону қасони бефарқу бетараф наметавонистанд қореро ба анҷом бирасонанд. Вале қаблаҳои мугултабор, яъне пантуркистҳои турку тотору бошқирд ва чадидони пантуркист хуб қор карданд. Онҳо тавонистанд қояҳои худро ба сари мардуми авом таҳмил намоянд. Онҳо меғуфтанд, ин сарзамини мост, зеро тоҷикон аз Ирон омадаанд ва ҳақ надоранд дар ин ҷо давлат бисозанд. Ин қаблаҳо шонси таърихро аз

даст надоданд, аз сустиву карахтии тоҷикон истифода бурда, замини давлати тоҷиконро аз онҳо худ карданд. Соли 1924 80 дарсади тоҷикон дар худуди Ўзбекистон ўзбек шуданд. Машинаи пантуркизм қори худро байни мардум сар кард. «Хар ки дар шиноснома тоҷик нависад, ба Тоҷикистон бадарга мешавад, ҷои қор намеёбад, аз қор ронда мешавад!». Ва ҳоказоҳо. Вазоити ахбор ва маорифро маҳдуд карданд. Дар ин қорҳо ба пантуркистон тоҷикони дар қурсии давлату хизбӣ нишаста ва болшевикону раҳбарони хизби коммунист, ки намеҳостанд тоҷикон сар баланд намоянд, дастӣ кӯмак дароз менамуданд. (Инҳо харос аз он доштанд, ки агар тоҷикон тамоми худуди тоҷикнишинро давлати худ созанд, пас бо тоҷикони Афғонистону Ирон муттаҳид шуда, баъдан метавонанд аз онҳо ҷудо шаванд). Саволе ба миён меояд: Дар он замон босмачиён барои давлату миллат мубориза бурданд-ку? Оре, онҳо мубориза бурданд, вале на барои миллату давлат, балки барои дину давлату қудрат. Тақрибан ҳамаи сардорони босмачиҳо аз туркҷаброн иборат буданд ва онҳо барои хону амир ва барои ҳудашон мубориза бурданд. Онҳо ба нафъи тоҷикон ҳеч қор накарданд.

Гирд омадани тоҷикон дар ҷумҳурии тозабунёди ҳеш

Соли 1929 бо кӯшишу ҷонфидоии Шириншо Шотемур, Садриддин Айнӣ, Абдуқодир Муҳиддинов ва баъзе раҳбарони аз ҷанголи пантуркизм ҳалосхӯрда, тоҷикон тавонистанд ҷумҳурии мустақили ҳешро бунёд ниҳода ва сиёсати миллии худро ба пеш баранд. Тамоми тоҷикони бедордил ва миллатдӯст аз Самарқанд, Бухоро, Хучанд, Тирмиз, дигар шаҳру ноҳияҳои тоҷикнишини Осиёи Марказӣ бо ҳамроҳии тоҷикони Тоҷикистон дар деҳаи Душанбе пойтахти худро бино намуданд ва гули сари сабади миллати тоҷик дар ин шаҳр ҷамъ омад, то пойдевори давлату миллати худро бисозад. Ба тоҷикони берунмарзӣ имкон пайдо шуд, то ба Душанбе рафта, бо забони худ хонанд ва хувияти худро андак ҳам бошад, ниҳақ доранд ва ба шаҳрҳои худ омада, ин гоҷоро ба донишҷӯён бирасонанд. Дар натиҷа, тоҷикони Ўзбекистон харчанд хувияту худшиносии миллиашон паст буд, ба хар ҳол битавонистанд забон ва фарҳанги худро ниҳақ доранд. Аз байни тоҷикони муқими Ўзбекистон шоиру нависанда, олиму мутахассисони зиёди варзида ба қамол расиданд ва барои миллат хидмати бузургеро анҷом доданд. Гоҳ-гоҳе миёни таърихшиносону рӯзноманигорони Тоҷикистон баҳсо сар мезананд ва иддао мешавад, ки тоҷикони Ўзбекистон барои миллати худ мубориза набурданд. Даъво пеш меоранд, ки давлати Тоҷикистонро онҳо тавассути ҷонфидоии ҳеш бунёд карданд. Ман барояшон меғӯям: «На! Дар он замон хувияти миллии ва истиқлолҳои ҳамаи тоҷикон, сарфи назар аз дар қадом давлат зиндагӣ карданашон, бениҳоят паст буд. Давлати онҳо маҳали онҳо буд, ки ин андеша то ҳоло дар шуури ақсарияти тоҷикон боқӣ мондааст. Сиёсати давлати шӯравӣ ҳам ин буд: «Ба Шумо ҷанд адад ҳалво диҳанд, ба ҳамин қадар хӯрдан ҳақ доред, на беш!».

Сиёсати ўзбексозӣ дар Ўзбекистон ва оғози бозғашти тоҷикон ба асли ҳеш пас аз

бозсозӣ

Дар Ўзбекистон бошад панӯзбакҳо тавонистанд тоҷиконро дар баъзе маҳалҳо аз забону фарҳанги худ дур созанд ва онҳоро водор ба ўзбак гуфтан намоянд. Дар доираи роҳбарони пантуркисти Ўзбекистон як дастуре буд, ки тибқи он мебоист то соли 2000-ум тамоми тоҷиконро аз забону фарҳанг дур созанд ва ба ўзбак табдил диҳанд. Ин қарорро як қарорномаи КГБ, ки миллаташ тоҷик буд, соли 1989 ба мо гушрас қарда буд. Агар ҳамаи сиёсати панӯзбакҳо давом мекард, онҳо ба мақсад мерасиданд. Лекин соли 1986 сиёсати бозсозии М.С.Горбачёв ба миён омад ва давлат ошқорбаёниро мучоз донист. Тоҷикони бедордигар равшанфикри Ўзбекистон аз ин фурсат истифода намуда, барои эҳёи забону фарҳанги худ бо гузоштани 100.000 имзо аз ҳукумати шӯравӣ ва Ўзбекистон ҳуқуқи қонунии миллати худро талаб қарданд. Баъд аз эътирозҳои сиёсӣ фарҳангӣ, Ҳукумати Ўзбекистон маҷбур шуд, то дар ақсарияти вилоятҳои тоҷикнишин дари синфи мактабҳои тоҷикиро боз намояд. Дар техникум, донишқадаву донишгоҳҳо гурӯҳҳои тоҷикӣ таъсис, дар 4 вилоят рӯзномаи вилоятӣ ва 9 ноҳия рӯзномаҳои тоҷикиро ташкил намояд. Радио ва телевизиони тоҷикӣ паҳши барномаҳои худро оғоз қарданд. Дар 5 вилоят марказҳои фарҳангии тоҷикон бунёд шуд. Дар Самарқанд ташкилоти сиёсии сабаиномаи тоҷикон- «Самарқанд» ҳуқуқи худро ҳамаҷаҳаф, аз ҳукумати маҳаллӣ сар қарда, то созмонҳои байналмилалӣ талаб мекард. Баъд аз гуруснанишиниҳои эътирозӣ ва талабҳои сиёсии аъзои ташкилот, давлат маҷбур шуд иҷозат диҳад, ки тоҷикон битавонанд дар ҷои зист, қорхонаҳо ва маҳалҳо бо забони худ ҳарф бизананд, шиор ва рекламаҳо ба забони тоҷикӣ нависанд. Дар ноҳияи Сиёби шаҳри Самарқанд забони тоҷикӣ расман маҷмаи давлатӣ гирифт.

Боз ҳукумат рӯхсат дод, то он тоҷиконе, ки дар шиноснома нодуруст ўзбак навишта шудаанд, метавонанд миллати худро тоҷик нависанд ва бо сабақи услуби тоҷикӣ ному насабашонро номнавис кунанд. Баъд аз ин садҳо ҳазор тоҷикон дар шиноснома тоҷик навишта шуданд ва дар гувоҳномашон ҳам фарзандони худро тоҷик навиштанд. Тамоми рӯзномаву маҷаллаҳои Тоҷикистон дастраси мардум буд. Театр ва дастаҳои хунарӣ бидуни маҷмаи омада, хунари худро ба мардум намоиш меоданд ва мардум талош мекарданд аз инҳо сабақи бигиранд. Дар натиҷаи ин талошҳо шуури худшиносӣ ифтихори миллии тоҷикони Ўзбекистон қам- қам баланд мешуд ва мардум аз тоҷик будани худ ифтихор мекарданд. Ин раванд то соли 1992 давом қард.

Истиқлоли Ўзбекистон ва фишори дубора болои тоҷикон

Баъди пош хӯрдани Иттиҳоди Шӯравӣ ва мустақил шудани Ўзбекистон фишор ва таъқиби тоҷикон дубора оғоз шуд. Он дастовард ва пешравӣ, ки мо ноил шуда будем,

тайи 4-5 сол комилан аз даст рафт ва имкониятҳо маҳдуд шуд. Барои то ба ин дараҷа далеру нотарс ва панҷа дароз қардани Ҳукумати Ўзбекистон болои тоҷикон ҷанги хонумонсӯзи шаҳрвандии Тоҷикистон нақши бузург бозид. Ҳукумат аз телевизион ва рӯзномаҳо истифода намуда мегуфт: «Бубинед, тоҷиконро ҷӣ қор қарда истодаанд!». Ҳукумат созмони тоҷиконро расман баст. Аъзои фаъоли онро зеро фишору таъкиб қарор дод ва аз ҷойи қорашон берун ронд. Бисёриҳо маҷбур шуданд фаолиятҳои катъ кунанд ва ё ба хориҷа баромада раванд. Зеро ҳукумат на танҳо фаъолонро, балки аъзои оила ва ҳешовандони онҳоро тарсонид ва таъкиб мекард. Панӯзбакҳо тахти сарвари пешвоёни худ озодона рафтор мекарданд. Онҳо дар идораҳои давлатӣ аз номи падару модари донишҷӯён имзо ташкил намуда, гуё «ихтиёрӣ» фарзандонро ба мактабҳои таълимашон ба забони ўзбакӣ меоданд. Ягона фокултаи забон ва адабиёти тоҷик дар Самарканд баста шуд. Ягона «Тоҷикитоб»-ро, ки аз Тоҷикистон таъмин мешуд ва он барои бедории тоҷикон хеле муҳим буд, аз байн бардошанд. Мактабҳои тоҷикиро аз синфи 1 то 7 бастанд. Тасаввур бикунед, ки донишҷӯе 7 сол тоҷикӣ хонда, якбора ба синфи 8-и ўзбакӣ меравад! Ў чиро ёд мегирад ва дар оянда ҷӣ мешавад? Ин раванд то ҳол идома дорад. Аз ин дахшати ўзбаққунии тоҷикон ягон мамлақати демократии Ғарб ва Осиё, созмони дифоъ аз ҳуқуқи башари ватаниву байналмилалӣ ва давлатҳои ҳамзабон барои ҳаққу ҳуқуқи тоҷикон садо баланд накарданд. Мо борҳо ба онҳо мурочиат қарда будем, вале садои моро ҳеҷ қас намешунавид. Гуё мо ба санг харф мезанем. Мардуми тоҷики Ўзбекистон дардашро ба кӣ гуяд? Холо ақсарияти тоҷикон аз ватан дур рафта, дар хориҷа қору зиндагӣ доранд. Онҳо сари хар қадам дар Россия, Амрико, Қазоқистон, Қорея ва баъзе дигар кишварҳои Аврупо метавондид. Давлати Ўзбекистон ҳадафмандона тоҷиконро аз шаҳрҳо дур намуда истодааст ва як раванди тоҷикбадбинӣ давом дорад. Тамоми роҳбарону қорбарони шаҳру ноҳияҳо, ки тоҷик ҳастанд аз қор гирифта, бо ҷои онҳо ўзбакҳо таъин намуда истодаанд. Ҳамаи сохторҳои давлатӣ, аз ҷумла, додгоҳ, умуми доҳила, тиб, маориф, идораҳои газу обу барқ ба дасти ўзбакҳо гузашт. Шумори зиёди тоҷикон бе қор монданд. Масалан, як ўзбакро дар як идораи давлатӣ роҳбар таъин мекунанд. Ў тайи 2-3 моҳ тамоми қормандони тоҷикашро аз қор бо хар хел далелҳои бофтаю сохта аз қор меронад. Ин раванд ҳамоно идома дорад. Шумо ба кӣ мурочиат кунед, он бенатича мемонад. Зеро дар боло ҳама одамони худашон нишастаанд ва сиёсати ноҳо тоҷиксизӣ мебошад. Тамоми соҳибқорони тоҷикро бо хар хел иттиҳомоти бофтаю бардурӯғ ба зиндон меандозанд. Ин аст, ки соҳибқорони зиёде аз кишвар баромада рафтанд. Бизнеси онҳо бешармона зада мегиранд. Масалан, дар Самарканд давлат натавонист низоми хидматрасонии таксиро ба роҳ бимонад. Онро тоҷикон ташкил намуда, хар рӯз пулу андоза зиёде ба ҳазинаи давлату давлатдорон меандохтанд. Мардум аз қори ронандагон розӣ буданд. Вале давлат дар як рӯз ҳамаи инро гайриқонунӣ эълон намуда, худаш афтобусҳо ба қор даровард. Аммо ин мушкили мардумро ҳал накард. Дар натиҷа 15 ҳазор нафар, ки ақсарияташон тоҷиконанд, беқор монданд. Баъд мо инро шунидем, ки ин автобусҳо мутааллиқ ба як вазири ҳукумат будааст. Бубинед сиёсатро, ки дар он ҳам худӣ давлат ва ҳам мардум зарар дид. Як шахс қорхона бунёд мекунад, маблағгузорӣ намуда, онро ба по истод ва ҷанд қасро бо қор таъмин мекунад. Баъди муддате ягон нафар ҳешованди қорманди идораи давлатӣ, ки миллаташ ўзбак мебошад, ба ин қорхона ҷашм ало мекунад. Бо мадади ҳешовандони дар қорҳои боло нишастааш тафтиш тайёр намуда, баъдан қоргоҳро аз дасти соҳибаш ҷабран қашида мегиранд.

Беш аз 3 миллион тоҷики Ёзбекистонӣ дар ҷустуҷӯи қор тарқи Ватан қардаанд

Бо мурури замон, тафаккури худомӯзию худтаъминкунӣ, бех намудани ахлоқи зиндагӣ тавассути захираи ҳеш миёни тоҷикони Ёзбекистону Афғонистону Тоҷикистон идома дорад. Мардуми тоҷик шароити хуби зиндагӣ доштанду доранд. Зеро дар гузашта Самарканду Бухоро маркази илму фарҳанг ва тичорату бозаргонӣ буд. Ин омил нақш ва таъсири худро ба мардуми ин вилоятҳо гузоштааст. Холо дар расонаҳо аз он ҳарф мезананд, ки Ёзбекистон як мамлақати бой ва шароити зиндагиаш хуб аст ва мисол меоранд тоҷикони ин қоро. На! Дар Ёзбекистон қор нест ва ёфтани он мушкил аст. Беш аз 3.000000 млн. тоҷики Ёзбекистонӣ ба ҳоричи кишвар рафта, қор қарда, пул оварда истодаанд. Онҳо ба давлати худ ва ҳам барои оилаи худ нафъи бисёр меоваранд. Тоҷикон таърихан одат қардаанд, то дар шароити хуб зиндагӣ кунанд. Онҳо кӯшиш мекунанд, имрӯз ҳам чунин бошанд. Олиму мутахассисоне, ки лаёқату истеъдоди бузург доранд, барои тоҷик буданашон аз қорҳои хуб бо ҳар гуна баҳона аз қор ронда мешаванд. Инро дар мисоли олимону ходимони тиб ва дигар соҳаҳо дидан мумкин аст. 95 дар сади хатмкунандагони донишгоҳу донишқадаҳоро донишҷӯёни Ёзбек ташкил медиҳанд. Онҳо баъди хатм, албатта, ҷои тоҷиконро мегиранд. Ҳарчанд лаёқати қорӣ надоранд. Холо ақсарияти олимону мутахассисон маҷбур ҳастанд барои пайдо қардани як бурда нон ба ҳоричи кишвар бираванд. Онҳоеро, ки дар ҳорича будаанд, баъди бозгашт ба холи худ намегузоранд. Ба Ҳадамоти амнияти миллии ва ё додситонӣ даъват намуда, аз онҳо баёнот мегиранд, ки бо қадом ташкилотҳо ва созмонҳои тоҷикон ҳамқорӣ қарда, бо қадом шахсиятҳо мулоқот намудаанд. Шаҳрвандонро, ки шиносномашонро тоҷик қардаанд, ба қор намегиранд. Ақсарият маҷбуран боз дар паспорташон худро Ёзбек навишта истодаанд. Вағарна, аз тест намегузаранд. Тоҷиконе, ки дар идораҳои давлатӣ ва маҳаллӣ қор мекунанд, дар паспорт Ёзбек навишта шудаанд. Онҳо ҳамеша қор ба қор гирифта мебарданд. Метарсанд, ки мабодо аз қор ронда нашаванд. Пан Ёзбекҳо ҳам аз онон барои паҳш қардани хуввиёту худшиносии тоҷикон истифода мекунанд. Ин ҳел шахсон ҷӣ қадар барои хоҷагони худ хизмат кунанд, ҳамонро дар пешонашон тоҷик навиштаанд. Чашми пантуркистҳо онҳоро хуб мебинанд ва мешиносад. Қасеро, ки донишгоҳҳои Тоҷикистонро хатм қардааст, ба қор намегиранд. Инро Ҳадамоти амнияти миллии зеро назорат дорад. Ҳар қасеро, ки дар Тоҷикистон қору зиндагӣ қардааст, вале зодаи Ёзбекистон мебошад, гайриқонунӣ ва бешармона, ба қайди шаҳрвандӣ намегиранд. Ин шахсон то холо, пас аз 20-25 сол ҳам наметавонанд, шаҳрвандии Ёзбекистонро бигиранд. Хатмкунандаҳои синфҳои камшумори тоҷикӣ холо ҳуқуқи имтиҳон супориданро барои дохил шудан ба донишгоҳ ва донишқада надоранд. Чунки тестҳо ба забони тоҷикӣ нест. Холо дар Ёзбекистон тахсили 10 ва 11-соларо барҳам додаанд. Ба ҷои он донишҷӯ баъд аз хатми синфи 9 хатман бояд ба литсей ва ё қоллеч равад. Баъди хатми он ба донишгоҳ. Аммо дар Ёзбекистон литсей ва қоллече ба забони тоҷикӣ нест. Ҳуқумат азми қушодани онҳоро надорад. Донишҷӯе, ки 9 сол тоҷикӣ хондааст, ҷӣ тавр дар 2-3 сол забони Ёзбақиро меомӯзад?

Аз ин рӯ, дохил шудани чавонони тоҷик ба донишгоҳҳо басо мушкил аст. Чанд мактабу синф ва гуруҳҳои боқимондаи тоҷикӣ аз ин мушкилиро сарсонӣ дарҳои худро баста истодаанд. Падару модарон мачбуран фарзандонро ба мактаби ўзбакӣ дода истодаанд. Ин амал баробар бо дасти худаи куштани тоҷик аст. Пас тоҷикон дар ин гуна шароит чӣ тавр қору зиндагӣ намуда, илм омӯзанд?! Чавононе, ки бо забони ўзбакӣ хондаанд, шуури худшиносияшон ниҳоят паст аст. Онҳо таърихи миллати бегонаро меомӯзанд, ҳар рӯз радио ва телевизиони ўзбакиро мешунаванд, сурудҳои ўзбакиро гӯш мекунанд. Пас ин чавонон чӣ тавр худшинос шаванд? Онҳо чун шаҳрванди бифарқ, бемиллат ва бетафаккур ба воя мерасанд. Дар мағзи онҳо ҷуз фикри пулбӯӣ, зангириӣ, хонасозӣ дигар ҷизе нест. Бо ин ҳол шояд баъди 15-20 сол миллати тоҷик тамоман аз байн биравад. Тоҷикон бо маблағи худ дар шаҳри Самарканд пайкараи 5- метрии асосгузори адабиёти порсу тоҷик Рӯдакии Самаркандиро бо кӯмаки пайкарасоз Шаҳриёр Мухторов сохта дар Регистон гузошта буданд. Вале соли 2008 ҳукумат бо далели васеъ қардани майдон бидуни маслиҳату машварат бо қасе, пайкараи биринҷии Рӯдакиро қанд ва дар як гӯшаи дигари шаҳр нимпайкараи ғачии ўро сохта гузошт. Пайкараи биринҷӣ чӣ шуд, ҳеч қас намедонад. Ҳамон сол шабона нафароне ба хона- музейи падари ҳештаншиносии миллати тоҷик Садриддин Айнӣ даромада, тамоми ашӯи онро ба мошин бор намуда, хоستانд бо булдозер музейро вайрон кунанд. Мардуми миллатдӯст нагзоштан, ки панўзбакҳо ин биноро нест кунанд. Вале онҳо тавонистанд нимпайкараи устодро, ки назди бино буд, харобу вайрон созанд. Ин чӣ ваҳшигарӣ ва бедодгарие буд, ки нисбати тоҷикон раво диданд!?. Ба шаҳрҳои тоҷикнишин махсус ва мачбуран ўзбаконро кӯчонда истодаанд. Ин ба хоштири зиёд қардани шумораи онҳост. Бисёр гузару маҳалҳои тоҷикнишинро бо баҳонаи ободӣ ва азнавсозӣ вайрон қарда, дар ин маҳалҳо боғу гулгашт барпо менамоянд. Мардуми шаҳрро мачбури ба дехот кӯчонида истодаанд. Ҳукумати Ўзбекистон сиёсати тоҷиккушии худро аз Самарканду Бухоро сар қард. Зеро ин ду шаҳр силсилаҷунбони тамоми тоҷикони Ўзбекистон ва дунё мебошанд. Дар шаҳру вилояти Бухоро панўзбакҳо қариб ба мақсади худ расиданд. Холо дар Бухоро ягон синф ва мактаби тоҷикӣ мавҷуд нест. Мардум аз тарсу харос дар идораву кӯчаҳо бо забони ўзбакӣ харф мезананд ва «мо ўзбек» мегӯянд. Дар Самарканд, ки донишқадаҳои тоҷикӣ ин ҷо буд, ин қараён қамтар аст. Мардум ҳоло тоҷик будани худро эҳсос мекунад ва дар ҳама ҷо тоҷикӣ харф мезанад. Вале агар сиёсати тоҷикбадбинӣ идома ёбад, вазъ боз ҳам бадтар мешавад. Холо дар ноҳияҳои дурдасти тоҷикнишин ягон-ягон синфу мактабҳои тоҷикӣ боқӣ мондаанд. Вале хонандагонии он баъди ҳатми мактаб оянда надоранд. Ба забони тоҷикӣ донишгоҳҳо нест. Ҳукумат ҳамаашро баст. Ин мактабҳо бо хоштиши худи падару модари талабагон ба ўзбакӣ мегузарад. Ҳукумат бо як тир ду нишон мезанад. Зеро чун Самарканду Бухоро, шаҳрҳои бостонии тоҷикон ва ғавқораи тамаддуни мо забону фарҳанги худро гум кунанд, дигар маҳалҳои тоҷикнишин худ ба худ нест мешаванд ва мардум ба ўзбак мубаддал мешавад. Рафту омад ва робита бо Тоҷикистон беш аз 20 сол аст, ки вучуд надорад. Зеро Ўзбекистон виза қорӣ намуд ва ин ду давлат ҳоло бо ҳам душман мебошанд. Қатъи робита зарбаи сахте барои рушди тоҷикони Ўзбекистон мебошад. Ҳукумати Тоҷикистон ҳам имқоният ва хоштиши ҳал қардани мушкилоти тоҷикони Ўзбекистонро надорад, ҷунки тавоноии давлат ва мардуми он аз қихати иқтисодиву фарҳангӣ маҳдуд аст. Бо ин фаҳмишу давлатдорӣ гумон аст давлати тоҷикон пеш равад. Зеро ба ҳеч давлате

таъсире расонида наметавонад. Холо тоҷикони ҷуғрофиашон бурунмарзӣ, ки шаҳрванди хамин кишвар мебошанд ва ҳиссаи бузурги худро барои бунёди ин давлат гузоштаанд, аз дасти маҳалгароҳо азият дида, таҳқир мешаванд. Онҳо дар қорҳои давлатӣ тақрибан нестанд. Давлат бояд ин нерӯро ба қор андозад. На барои курсиву мансаб, балки барои миллату давлат. Тоҷикони берунмарзӣ аз ин қорҳо барои миллат шояд дилгарм шаванд. Мардуми тоҷики муқими Ўзбекистон холо дар қарда истодааст, ки ӯ ба ҳеҷ қадом давлати ҳамхун дарқор нест. Баъзе рӯзноманигору олимони тарафи мо санг ҳаво дода, моро «мурдаи сиёсӣ» эълон мекунанд. Онҳо беҳабар аз гуноҳи худу давлаташон ҳастанд, ки қӯшише барои дифоъи мо нақардаанд. Даъвоҳои «Самарқанду Бухоро мо ба Тоҷикистон ҳамроҳ мекунем! Иншоллох мегирем!» даъвоҳои ҳому пуч буда, баръақс ҳоли тоҷикони Ўзбекистонро бадтар қарда истодаанд. Давлати Ирон бошад ҳостори ҳамқорӣ ва дастгирии миллату давлатҳои шиамазҳаб мебошад ва қоре барои мададу дастгирии ҳамзабонону ҳамхунони худ намекунад. Дар Афғонистон бошад наздик ба 40 сол боз қанг идома дорад ва аҳоли тоҷикон дар он ҷо бисёр ноҳуб аст. Вале ба ҳар ҳол тоҷикони ин кишвар аз қиҳати сиёсӣ, забон ва фарҳанг холо имқонияти пешрафт доранд. Дар байни онҳо як теъдод сиёсатмадорон, раҳбарон ва пешвоён ба воқеа расидаанд, ки метавонанд миллатро аз қанголи душман ҳалос намоянд. Умедӣ мо аз онҳо ҳеле қалон мебошад. Агар миллати тоҷики Афғонистон аз доираи ҳуқуқоти гузашта рӯ ба таракқиёти замонавӣ биоварад, ба қомебиҳои қалон ноил хоҳад гашт. Бубинед, афғонистониҳо беш аз 200 сол ба ин тараф бо ҳориқҳои барои мустақилияту озодии худ мубориза мебаранд...

Мо ҳарқанд ба қанд давлатҳои демократӣ, созмонҳои ҳуқуқи бақар ва ташқилотҳои умумиқаҳонӣ мурочиат қардем, вале онҳо ба доди мо нарасиданд. Онҳо онқеро дастгириву тарафдорӣ мекунанд, ки аз он ҷо пул дарёфт қарда тавонанд ё дар он ҷо нафт у газ бошад.

Дар оянда тақдири тоҷикони Ўзбекистон қӣ мешавад? Он мардуме, ки ҳазорсолаҳо силсилақунбони илму фарҳанг, дину забон ва давлатдории тамоми тоҷикон ва қорсиқабонҳои олам буданд, аз байн меравад?! Оё қарвардигор моро барои ин қорамон мебақшида бошад? Қарғиз не!. Қас қӣ бояд қард, то тоҷикони Ўзбекистон забону фарҳанг ва худқиноси илли худро аз даст надиҳанд? Бояд се давлати қорсиқабон: Эрон, Афғонистон ва Тоҷикистон бо дастгирии тоҷикони Ўзбекистон ин масъаларо қиддӣ баррасӣ намуда, ба Ўзбекистон ва созмонҳои байналқилалӣ мурочиат намоянд. Онҳо муқили тоҷикони Ўзбекистонро бояд қиддан ба баррасӣ биқиранд. Барои ин қор қомиссияи мақсусе бояд таъсис дода шавад. Вақти он расидааст, ки тамоми тоҷикони бедорди тоҷикистонӣ, ўзбекистонӣ ё афғонистонӣ даст ба дасти ҳам дода, як созмон, қамъият, ҳаракат ё қонгресси умумитоҷикиро бунёд намоянд ва ҳақу ҳуқуқи қонунии тоҷиконро дар ҳама ғӯшаи олам, аз ҳуқуқатҳои маҳаллӣ қар қарда, то ба созмонҳои байналқилалӣ талаб намоянд. Телевизион, радио, рӯзнома ва блогҳои интернетии худро таъсис намуда, ташқилотро барои бедорӣ, ҳештанқиносӣ ва худқоҳии мардум дар шаҳру ноҳияҳо ба роҳ бимонанд. Мо агар боқ

МИЛЛАТИ САРСОНУ САРГАРДОН

Муаллиф: Ахрони Самаркандӣ
10.01.2016 09:26

хам муттаҳиду якпорча бошем, метавонем бисёр мушкилоти мавҷудаи миллатамон, аз чумла фалокати ба сари мо, тоҷикони Ўзбекистон омадаро низ халлу фасл карда, онҳоро аз беҳу бун барканем. Чудой ва аз хам гусастагӣ барои мо бояд бегона бошад ва ин панди Мавлоноӣ бузургро дар гӯш бигирем:

Хар касе аз хамзабоне шуд чудо,

Бенаво шуд гарчи дорад сад наво.

Шумораи мактабҳои тоҷикӣ дар соли хониши 1990-91 дар шаҳру ноҳияҳои вилояти Самарканд

-

Шаҳру ноҳияҳо

Мақтаби

пурра тоҷикӣ

Мақтаби

Ўзбакӣ - тоҷикӣ

Мақтаби русӣ- тоҷикӣ

Шаҳри Самарканд

3

10

3

Ноҳияи Самарканд

25

13

1

Ноҳияи Тайлок

МИЛЛАТИ САРСОНУ САРГАРДОН

Муаллиф: Ахрони Самаркандӣ
10.01.2016 09:26

-

2

2

Ноҳияи Ургут

5

1

-

Ноҳияи Нуробод

2

-

-

Ноҳияи Пастдаргам

-

1

-

Теъдоди мактабҳои тоҷикӣ дар соли хониши 2008-2009

Шаҳру ноҳияҳо

Мактаби

қомилан тоҷикӣ

Мактаби

ӯзбакӣ- тоҷикӣ

Мақтаби

русӣ - тоҷикӣ

Шаҳри Самарканд

-

4

-

Ноҳияи Самарканд

2

34

1

Ноҳияи Тайлок

-

2

-

Ноҳияи Ургут

-

6

-

Ноҳияи Нуробод

2

-

-

Ноҳияи Пастдаргам

-

2

-

Ин омери расида аз идораи маорифи вилояти Самарканд аст. Мукоиса кунед! Фарк аз замин то осмон аст! Он мактабхое, ки тахсилашон ўзбакӣ ва тоҷикӣ хаст, 2-3 синфи тоҷикӣ доранд. Шояд ин рўзхо хатто ин теъдоди кам ба холи нестӣ расида бошад?!